

**ABSURDNÍ DIVADLO
A
DRAMA**

ABSURDNÍ DIVADLO A DRAMA

- z lat. absurdus = *nesmyslný, sluchu nepříjemný*
- směr avantgardního divadla projevující se zejména *od 50. let 20. století*
- lokálně a historicky omezený na Evropu a Severní Ameriku 2. poloviny 20. stol.
- tvorba poválečných dramatiků → nazírali život a svět v kategoriích absurdity – *groteskního zpracování metafyzické úzkosti* pramenící z existenciální nejistoty, z absence hodnot

jak vzniklo?

- květen 1950: pařížské divadélko *Théâtre des Noctambules* → premiéra hry *Plešatá zpěvačka* (Eugène Ionesco) →
- poměrně rychle se přidaly další inscenace a přibyli další autoři:
 - Samuel Beckett** – Ir usazený v Paříži
 - Arthur Adamov** – francouzský dramatik s ruskými kořeny
 - Fernando Arrabal** – Francouz španělského původu
 - Harold Pinter** – britský dramatik
- 23. ledna 1953: premiéra *Čekání na Godota* (Théâtre de Babylone Paříž) – autor **Samuel Beckett** (režie: **Roger Blin**)
- navzdory všem pesimistickým předpokladům → *nadchlo publikum i kritiky*

absurdní drama (divadlo)

- hry a texty, které unikají našemu běžnému chápání a vnímání
- x
- absurdní → neznamená *smyslu zbavený*

ZÁKLADNÍ RYSY ABSURDNÍHO DIVADLA

- zobrazuje skutečnost jako nesmyslnou
- zachycuje pocity bezmoci osamocenému člověka
- ztrátu schopnosti/nemožnost se dorozumět
- ukazuje člověka jako ohroženého mechanismy moderní civilizace, kterou sám stvořil

charakteristické rysy → se odráží v proměnách dramatické struktury a techniky:

- autoři psali své texty s vědomím toho, že budou inscenovány
- v textech porušují zavedené divadelní zvyklosti:
 - **odstranění souvislého děje**
 - **opomíjení charakteristik postav** (antipsychologismus)
 - **deformace a devalvace jazyka** → ztrácí svou dorozumivací funkci (prázdné tlachání → nemožnost poznat pravou podstatu světa) → **znesnadnění smysluplného dialogu** → **krize jazyka**
 - tradiční dramatickou zápletku suplují → **nové způsoby kompozice dramatu**
 - dialog na scéně často zakrývá **absenci jakékoli akce** → likvidace dram. příběhu v tradičním smyslu
 - smazávání hranic mezi **tragičnem** a **komičnem** (synkretismus), **groteskní prvky** a **černý humor**

MARTIN ESSLIN: Podstata, tradice a smysl absurdního divadla (1961) (The Theatre of the Absurd) – česky 1966

- anglický kritik a teoretik → zpopularizoval absurdní drama
- ztráta metafyzických a etických jistot („*absurdno je hřích bez Boha*“)
- pocit vyhnanství („*ve vesmíru náhle zbaveném iluzí a světla se člověk cítí jako cizinec*“)
- roztržka mezi člověkem a světem („*absurdno se rodí z rozporu mezi lidským voláním a nerozumným mlčením světa*“)
- různí autoři – zpracovávají pomocí různých výrazových prostředků:
- **osobitě modifikovaný naturalismus** (Harold Pinter: *Správce*)
- **fantaskní a snově vizionářské prvky** (Samuel Beckett + Eugene Ionesco → scénické metafory)
- Beckett: *Šťastné dny* – hrdinka se propadá do země + *Hra* – postavy jsou umístěny v urnách, vyčnívají hlavy
- Ionesco: *Židle* – davy hostů nahrazují prázdné židle + *Amédée aneb Jak se ho zbavit* – dvojice manželů má v ložnici obrovskou mrtvolu, jež roste

Esslin → zahrnul do absurdního dramatu zejména díla následujících tvůrců:

- předchůdci: **Georg Büchner** (*Vojcek*, 1836), **Christian Dietrich Grabbe** (*Žert, satira, ironie a hlubší význam*, 1822), **Alfred Jarry** (*Ubu králem*, 1896), **Franz Kafka** i dadaisté
- anglická tradice → nonsensové verše a říkanky zvané nursery rhymes (**Edward Lear**, **Lewis Carroll**)
- hlavní představitelé: **Samuel Beckett** + **Eugen Ionesco** + **Arthur Adamov** + **Jean Genet**
- četní blížeenci: **Boris Vian**, **Fernando Arrabal**, **Harold Pinter**, **Edward Albee** aj.

EUGÈNE IONESCO (1909–1994)

[eužén jonesku]

- francouzský dramatik, básník, esejista, literární kritik
- rumunský původ: narodil se ve Slatině → otec právník, matka Francouzka

- odchod do Paříže, otec ale návrat do Rumunska
- Eugene → také vazba na Rumunsko
- 1928-1935: příspěvky do rumunských časopisů *Vremea*, *Azi* atd.
- 1929-1933: univerzitní studia v Bukurešti
- 1934: pobouřil vydáním svých kritických esejů, napadl klasiky literatury
- 1938: násilné řádění fašistických Železných gard → odešel do *Francie*

1945-1964: žije s rodinou v Paříži

- tíživá finanční situace po konci války:
 - překládá rumunské autory do francouzštiny
 - dostal se do *prostředí avantgardního divadla a kabaretu*
 - s divadlem se poprvé setkal v roce 1914 (loutková představení)

EUGÈNE IONESCO – dramatická tvorba

1948: první náčrty k **Plešaté zpěvačce** (La Cantatrice chauve) v rumunštině

- pracovní název: *Angličtina bez profesora* (Englezeste fără profesor) → inspirace učebnice angličtiny
- přípravy k uvedení → *Anglicky snadno a rychle* (L'Anglais sans peine)
- během zkoušek jeden herec řekl místo blond'atá zpěvačka → plešatá zpěvačka

11. 5. 1950: světová premiéra – *Théâtre des Noctambules*

- režie: **Nicolas Bataille**
- první antihra (absurdní drama) → nejprve bez úspěchu u kritiky i diváků x jen např. surrealisté André Breton a Luis Buñuel
- zvláštní smysl pro absurditu: cykličnost → *princip zadrhnuté gramofonové desky*
 - nesmyslné texty, absurdní rozhovory a nesouvisející věty → nevede se zde žádná smysluplná konverzace – vznikla tzv. *tragédie řeči*
 - *jazyk je „hlavním hrdinou“ alegorického zobrazení odcizení moderního člověka*
 - navazuje na jarryovské parodie a dadaistické a surrealistické drama
- převzato do repertoáru **Théâtre de la Huchette**

- Ionesco se pokoušel uplatnit také jako herec → neúspěšně

Théâtre des Noctambules – Plešatá zpěvačka

dramatická tvorba:

1950: **Plešatá zpěvačka**

1950: **Lekce**

1950: **Pozdravy**

1951: **Židle** (Les Chaises)

1953: **Mistr**

1953: **Budoucnost je ve vejcích**

1954: **Amédée aneb Jak se ho zbavit**

1954: **Jakub aneb Podrobení**

1955: **Nový nájemník**

1958: **Improvizace Almy neboli Pastýřův chameleon**

1958: **Nosorožec** (Rhinoceros)

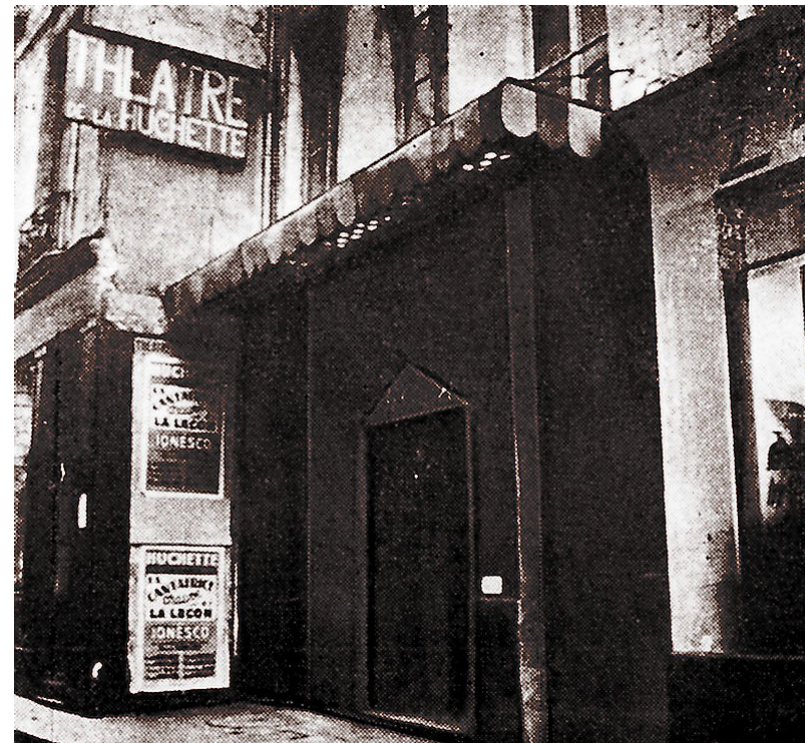
1959: **Nenajatý vrah**

1962: **Král umírá** (Le Roi se meurt)

1966: ze souboru **Théâtre de la Huchette** → **Spectacle Ionesco** hry)

1968: po okupaci Československa – série protestních článků pro Figaro
→ později publikace **Protijedy** (Antidotes, 1977) → na seznamu 4500
autorů v ČSSR zakázaných

28. března 1994: zemřel za ne zcela vyjasněných okolností

SAMUEL BECKETT (1906–1989)

- irský dramatik a prozaik, nositel Nobelovy ceny za literaturu (1969)
- původ v zámožné, protestantské rodině od Dublinu
- vzdělání: prestižní střední školy v Dublinu + dále Trinity College (práva a filologie)
- 1928: odjel *do Paříže* – přednášel na Sorbonně angličtinu (přítel Jamese Joyce)
- 1930: návrat *do Irska* na Trinity College → *těžké depresivní stavy* → vzdává se akademické kariéry
- 1938: *natrvalo se přestěhoval do Francie*
- během 2. světové války: činný ve *francouzském hnutí odporu*
- po roce 1945: návrat do Paříže

prozaická a básnická tvorba:

- psal *anglicky*, po roce 1945 *francouzsky* → ***dvojazyčnost*** mu pomáhala vyjádřit dvojí nemožnost: ***nemožnost mlčet a nemožnost mluvit***
- nejprve povídky a básně + posléze romány → nakladateli odmítány (román **Murphy** 42x), případně propadly u čtenářů
- **po roce 1945**: se Beckettovo existenciální téma ***dočká zasloužené pozornosti*** (experimentální románová trilogie → již psána francouzsky):
- 1951: **Molloy**
- 1951: **Malone umírá** (Malone meurt)
- 1953: **Nepojmenovatelný** (L'Innomable)

- při práci na těchto prózách se Beckett zkouší „zabavit“ psaním **divadelní hry** → vzniká **Čekání na Godota** (En attendant Godot, rukopis 1948/1949, knižně 1952, hráno 1953) → *linie absurdního dramatu*

dramatická tvorba:

- 1949: **Čekání na Godota** (En attendant Godot) - francouzsky
- poprvé uvedeno 1953 – avantgardní režisér ***Théâtre de Babylone*** – režie: **Roger Blin**
 - *premiéra*: publikum zpočátku zmateno X postupně začalo odhalovat *skryté roviny* → *bouřlivý potlesk*
 - další reprízy beznadějně vyprodány → ***zjevení***
 - děj: tuláci Estragon a Vladimír čekají na jakéhosi Godota, který by měl změnit jejich životy → on ale nepřichází

mnohovýznamová hra:

- tragické *podobenství absurdity lidského údělu*
- nenabízí jednoznačnou odpověď → ale série otázek, na něž se divák může pokoušet hledat odpověď
- o čekání na nějakou autoritu/princip (Godot = Bůh?), která nepřichází
- **hra o lidských bytostech odsouzených k bludné pouti ke konci, již lze vyplňovat pouze čekáním a toto čekání slovy**

1952: Čekání na Godota (En attendant Godot) – r. Roger Blin

další tvorba Samuella Becketta

1956: **Akt beze slov I** (Act Without Words I)

1956: **Akt beze slov II** (Act Without Words II)

1956: **Konec hry** (Fin de partie / Endgame)

1958: **Poslední páska** (Krapp's Last Tape)

1960: **Šťastné dny** (Happy Days)

1963: **Hra** (Play)

1966: **Jde a přijde** (Come and Go)

1969: **Dech** (Breath)

1973: **Ne já** (Not I)

1975: **Tenkrát** (That Time)

1982: **Katastrofa** (Catastrophe)

1982: **Nyní** (What Where)

typické:

- hrdinové se dostávají do bezvýchodných situací a tápavě a marně hledají své místo ve světě
- existencionální skepse je provázena černým humorem
- divák je konfrontován s komickým účinkem jakékoli snahy ovlivňovat okolní dění

1956: **Konec hry** (Fin de partie / Endgame) – r. Roger Blin

Absurdní drama ve Francii

JEAN GENET (1910–1986) – [žán žene]

- po narození odložen do nalezince, vyrostl v pěstounské péči na venkově → *vyděděnec*, pocit viny a vyloučení ze společnosti + *odlišná sexuální orientace*
- 1925: poprvé odsouzen za krádež, zážitky z polepšovny v Mettray = román *Zázrak růže*
- vstoupil do cizinecké legie, ale dezertoval
- po 1930: pestrý potulný život – zloděj, prostitut, příslušník cizinecké legie, dezertér, štvanec → napříč Evropou, 1938: navštívil Brno
- 1942: ve vězení ve Fresnes – první básnická skladba *Na smrt odsouzený*
- 1947: za recidivu byl odsouzen na doživotní práce ve francouzských koloniích → díky přímluvě Cocteaua a Sartra byl Genet v roce 1948 na prezidentovu milost propuštěn
- všestranný autor: dramata, próza i básně

dramata:

1946: **Služky** (Les Bonnes)

1949: **Přísný dozor** (Haute surveillance)

1956: **Balkón** (Le Balcon)

1958: **Černoši** (Les Nègres)

1966: **Paravány** (Les Paravents)

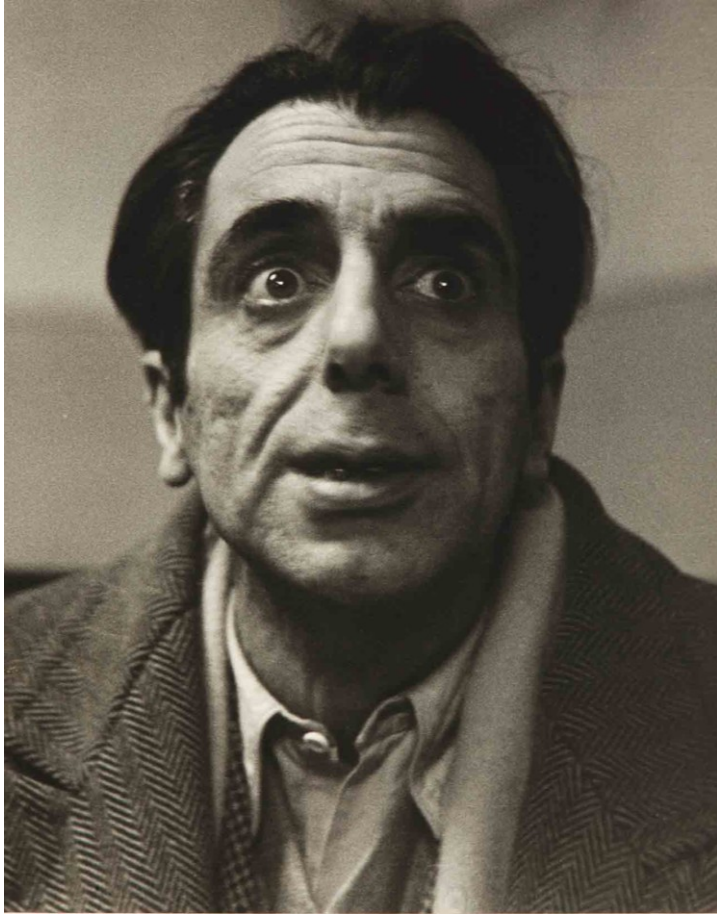
obecně:

- postavy se bouří proti společnosti → odchýlovat se od „normálu“ je důležité, má-li člověk dosáhnout integrity

ARTHUR ADAMOV

(1908–1970)

- dramatik, básník, překladatel arménského původu
- 1917: rodina přišla o majetek, odchod do Švýcarska, od 1924 žije v Paříži
- přitahován surrealisty → časopis *Nesouvislost* (Discontinuité)

dramata až po 2. světové válce:

- raná tvůrčí fáze absurdní dramatiky:

1947: *Parodie*

1949: *Invaze*

1952: *Všichni proti všem*

1953: *Profesor Taranne* – inspirováno snem → titulní postava obviněna z celé řady činů (nahota na veřejnosti, odhazování odpadků, plagiátorství), vše popírá → jeho popírání se ale obrací proti němu

- epické divadlo brechtovského typu (společensko-kritické): 1953: *Ping-pong*, 1957: *Paolo Paoli*, 1963: *Jaro '71* (1963)
- adaptace prozaických děl: Kleistův *Rozbitý džbán*, Gogolovy *Mrtvé duše*

obecně:

- ovlivněn Brechtem
- tragikomický krutý svět morální destrukce a úzkostí
- postavy nejsou schopny vzájemné komunikace
- čas a místo – neurčité jako ve snu
- základní téma: nesmyslnost lidského snažení (pesimistické vidění světa, totální osamocení, metafyzická tíseň, absurdita...)
- náměty = masochismus, označoval ho jako „navykání smrti“

1970: spáchal sebevraždu (předávkování barbituráty)

FERNANDO ARRABAL (1932)

- španělský režisér, dramatik, literát - ovlivněn surrealismem, dadaismem, absurdním divadlem i španělskými tradicemi
- od 1954: pobyt v Paříži → mezi nejznámější umělce doby

divadelní tvorba:

- od roku 1947 píše divadelní hry – více než 100 textů
- *formy ceremoniálu* → „**ritualizovaný**“ **rámec** (totální komunikace s publikem)
 - 1953: **Trojkolka** (Le Tricycle)
 - 1957: **Hřbitov aut** (Le Cimetère des Voitures)
- 1962–1973: vůdčí osobnost skupiny **Panika** (Panique) – Roland Topor + Alejandr Jodorowský
- tvorba: bujný svátek oslavující boha Pana - panické hry a opery:
 - 1963: **Velký obřad** (Le Grand Cérémonial)
 - 1964: **Korunovace** (Le Couronnement)
 - 1967: **Zahrada rozkoše** (Le Jardin des délices)
- 60. až 80. léta: hry uvádějí přední režiséři: **Jean-Marie Serreau, Alejandro Jodorowsky, Jérôme Savary, Peter Brook** → **skutečné obřady** (inspirace Artaudem)
- 1967: návrat do Španělska → zatčen pro rouhačské hry → na obranu řada umělců (Beckett, Miller, Ionesco...) → propuštěn, ale ve frankistickém Španělsku zakázán
- 1971: zlomový rok → na festivalu v Cannes je uveden jeho film **At' žije smrt!** → zván po celém světě
- po Frankově smrti může konečně působit ve Španělsku

Anglosaská absurdní dramatika

HAROLD PINTER (1930-2008)

- neúspěšné studium herectví (Royal Academy of Dramatic Art, pak Central School of Speech and Drama)
- paralelně publikuje verše – pseudonym **Harold Pinta**
- herecká kariéra → od roku 1949: pseudonym **David Baron**
- 1951-53: člen irské *Společnosti Anewa McMastera* (mj. Hamlet, Jago)
- 1953-56: *Společnost Donalda Wolfita* Londýn
- **po roce 1956: se věnuje psaní** (verše, prózy, monology, skeče)
- 2005: Nobelova cena za literaturu

tvorba:

- 40 her, 20 scénářů, poezie a próza → **mistr současného dramatu**
- ovlivněn: Artaudovým *divadlem krutosti a absurdním divadlem*, i *Franzem Kafkou*) → rozvíjí a obohacuje o originální prvky
- autor tzv. **komedie hrozby** (comedy of menace)
- *modelové situace*: uzavřený prostor násilně narušen vetřelcem zvenčí
- nevinná situace → proměněna v děs
- *hlavní motivy*: strach, vina, výčitky a touha + symbolika slepoty či němoty
- *jazyk*: není nositelem významu, chybí verbální komunikace → nahrazena řečí zámlk, gest a násilí

HAROLD PINTER

divadelní hry:

1957: **Pokoj** (The Room)

1957: **Mechanický/Němý číšník** (The Dumb Waiter)

1958: **Narozeniny** (The Birthday Party)

1958: **Pařeniště** (The Hothouse)

1960: **Správce** (The Caretaker) – mezinárodní úspěch

1961: **Sbírka** (The Collection) – o relativnosti pravdy

1964: **Návrat domů** (The Homecoming)

od konce 60. let: nový směr → *poetičtější hry*, ale stále stejně pesimistické → témata mezilidských a milostných vztahů

1968: **Krajina** (Landscape)

1968: **Ticho** (Silence)

1969: **Noc** (Night)

1971: **Staré časy** (Old Times)

1974: **Země nikoho** (No Man's Land)

1978: **Zrada** (Betrayal)

1980: **Pařeniště** (The Hothouse) – odehrává se v blázinci

později: *politicky angažované hry* (proti diktatuře a tyranii → není o ně velký zájem) → více levicový

1989: **Horáctina** (Mountain Language)

1995: **Krajina** (Landscape)

1997: **...a v prach se obrátíš** (Ashes to Ashes)

2000: **Oslava** (Celebration)

EDWARD ALBEE (1928)

- přední americký dramatik
- v tvorbě prolíná *pocit ztráty i motiv odmítnutého, adoptovaného dítěte*
- *s divadlem se seznámil již v dětství* (adoptivní dítě producenta vaudevillů)

X

- *bouřící se adolescent*
- „našel se“ až v 50. letech mezi uměleckou bohémou v Greenwich Village
- prošel řadou zaměstnání
- do 50. let psal poezii a prózu → ovlivněn absurdním divadlem, psychoanalýzou a existenciální filosofií

drama:

- k divadelní tvorbě → ho přivedl **Thornton Wilder**
- první pokus → fraška, kterou napsal ve 12 letech

vlastní definice absurdního divadla:

- *vychází z Ionesca* → absurdní vše, co postrádá smysl (člověk je ztracený, jelikož se odtrhl od svých kořenů → veškeré jeho činnosti jsou absurdní)
- *zajímají ho iluze* (odtrhují člověka od reality)
- *evropské techniky* pouze nekopíruje X *mísí je s americkou zkušeností a tradicí*
- *nezastaví se před žádným americkým mýtem* → napadá kult jednotlivce, i vlastenecky zbožňované „rodinné hodnoty“

dramatická tvorba:

1958: **Stalo se v ZOO** (The ZOO Story) → dostal ***nálepku absurdního dramatika***

- hra prozkoumává *témata izolovanosti, samoty*, sociální nerovnost a odlidštění komerčního světa

1959: **Smrt Bessie Smithové** (The Death of Bessie Smith)

1959: **Pískoviště** (The Sandbox)

1960: **Americký sen** (The American Dream) – o měšťácké rodině, v níž rodiče utýrají adoptovaného syna, protože nevyhovuje jejich představám o dokonalém americkém chlapci

1961: **Kdo se bojí Virginie Woolfové?** (Who s Afraid of Virginia Woolf?) / rovněž **Kdopak by se Kafky bál?**

1966: *filmové zpracování* - režie **Mike Nichols** – Elizabeth Taylorová + Richard Burton

1961: **Bartleby**

1963: **Balada o smutné kavárně** (The Ballad of the Sad Cafe)

1964: **Drobná Alice** (Tiny Alice)

1965: **Malcolm**

1967: **Všechno v zahradě** (Everything In The Garden)

1967: **Křehká rovnováha** (A Delicate Balance)

1975: **Pobřeží** (Seascape)

1983: **Muž se třemi pažemi** (The Man Who Had Three Arms)

1986: **Hra o manželství** (Marriage Play)

1991: **Tři velké ženy** (Three Tall Woman)

2000: **Koza aneb Kdo je Sylvie?** (The Goat, or Who is Sylvia?)

Socialistická absurdní dramatika – Polsko

ŚLAWOMIR MROŹEK (1930-2013)

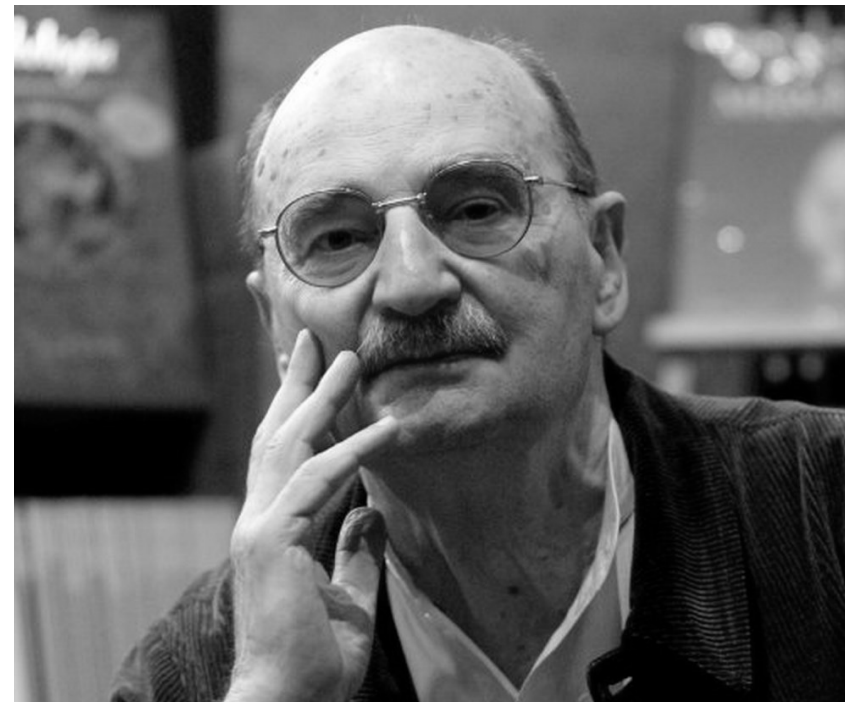
- spisovatel, satirik, novinář, grafik → nejvýraznější polský dramatik 2. pol. 20. stol. (úspěch i v zahraničí)
- studium architektury v Krakově + poč. 50. let: publikuje v novinách (zprvu *koketoval s režimem X brzy uznávaný jako satirik a karikaturista*)
- 1959: časopis Nowa Kultura (Varšava)
- próza v 50. letech: **Slon** (1957), **Svatba v Atomicích** (1959), **Malé léto** (1956)

spolupráce s polskými divadly:

- 1958: **Policajti** (Policja) – debut
- začátek 60. let → tlak systému, přizpůsobuje hry
- 1963: z politických důvodů opustil Polsko – žil v Itálii, Francii a Mexiku

dramata:

- tvorba vyrůstá z **kabaretů a studentských divadélek** (Bim-Bom)
- desítky her → *svěží, svižné, s ostrou a nečekanou pointou*
- *precizní forma, aktuální témata, nezvykle trefné parodie*
- děj zasazuje do „země nikoho“, lidé – figurky z filmových grotesek
- vědomá *návaznost na polskou literární tradici* (romantismus)
- *filozofické metafory + absurdní komika* → *demaskování života v socialismu*
- v jeho dílech výrazné protiklady (opozice lid -- inteligence, jedinec -- masa, forma -- tělesnost, civilizace -- barbarství, řád -- bezvládní aj.)
- v polštině se vžilo rčení komentující něco absurdního: „*Něco takového by nevymyslel ani sám Mrozek*“

SŁAWOMIR MROŹEK

1. *období tvorby*: 1958–1963: od Policie k Tangu

- řada jednoaktovek i několik rozsáhlejších her
- vyjadřovací prostředek: *parodie a groteska*
- *namířeny proti falešnosti politického a kulturního života soudobého komunistického Polska* X paraboly, přesněji neurčené místo a doba

1958: **Policajti** (Policja)

1960: **Karel** (Karol)

1961: **Striptýz** (Strip-tease)

1961: **Krocان** (Indyk)

1961: **Na širém moři** (Na pełnym morzu)

1963: **Tancovačka** (Zabawa)

1963: **Tango** – parafráze románu Ferdydurke Witolda Gombrowicze

2. *období tvorby*: *hry napsané již v zahraničí* (ne tolik úspěšné a méně významné jednoaktovky)

- *posun od grotesknosti k realističtější formě vyjádření*
- *dotýkal se všech společenských témat* → odvolával se však také k etice, literárním tradicím

1964: **Krejčí** (Krawiec) – podobnost s Gombrowiczovou *Operetkou*

1967: **Dům na hranici** (Dom na granicy)

1973: **Jatka** (Rzeźnia)

1974: **Emigranti** (Emigranti) – největší úspěch po Tangu

1992: **Vdovy** (Wdowy)

TADEUSZ RÓŻEWICZ (1921-2014)

- básník, prozaik a dramatik → mluvčí generace poznamenané válkou (Zemská armáda) – **básník morálního neklidu** → nová estetická koncepce: sleduje morální problémy lidstva + oprostil je od patosu a metafor

typické:

- každá hra *specifická obsahem i formou* → snaha o básnické drama, nezávislé na tradiční podobě
- *ruší konvence divadelního jazyka*: vědomě užívá básnické slovo = **poetické drama**
- i jiné dělení dramatu: **drama vnitřní** (díla odehrávající se v myšlenkách, vzpomínkách či snech hrdiny, bez souvislého děje, anonymní hrdina, symbolizuje lidstvo) X **drama vnější** (odehrává se v realitě)
- termín **otevřené divadlo** → dílo nezakončené, rozpolčené, nemající souvislý začátek, střed a konec (v opozici ke všem konvencím) → plné paradoxů, nedějové, nezakončené, avšak plné tvůrčího zanícení
- inspirován Ionescem a Beckettem
- také groteskní a komické prvky

tematicky → *hry se dělí do několika okruhů*

1. reflexe dějin 20. století – zvláště válka (kritika vlasteneckých stereotypů romantického dramatu – např. **Kartotéka**)
2. hry ideovým obsahem i formou provokují polské diváky (apokalyptické vize v podobě frašky – **Svědkové, Stará žena vysedává**)
3. hry pracující s intertextuálními aluzemi na (nejen) polský literární kontext (např. **Bílé manželství**)

dramatická tvorba:

1936: první pokusy již v době dospívání → tři miniatury: **Byl jednou jeden dům** (Był sobie jeden dom), **Křivda** (Krzywda), **Nędznicy**

1961: **Kartotéka** (Kartoteka) - *subjektivní drama*

1962: **Sousoší Laokoon** (Grupa Laokoona)

1964: **Svědkové aneb naše malá stabilizace** (Świadkowie albo nasza mała stabilizacja)

1965: **Směšný stařeček** (Śmieszny starušek / Wyszedł z domu)

1969: **Stará žena vysedává** (Stara kobieta wysiaduje)

1973: **Bílé manželství** (Białe małżeństwo)

1979: **Smrt ve starých dekoracích** (Śmierć w starych dekoracjach)

1979: **Do písku** (Do piachu)

1982: **Past** (Pułapka)

1994: **Rozházená karotéka** (Kartoteka rozrucona) – experiment symbolicky navazující na Kartotéku